

Insults i renecs. Estudi comparatiu anglès-català

Olga Blasco i Alba Guix

Estudiants de la Universitat Autònoma de Barcelona

INTRODUCCIÓ

El títol tan suggestiu amb què presentem aquesta comunicació no podria ser més adequat al tipus d'estudi que hem realitzat i als resultats obtinguts. La nostra comunicació es basa en un treball elaborat al Seminari de Traducció Especialitzada de llengua B, amb la professora Laura Santamaria. Consisteix en una anàlisi i en un estudi comparatiu dels renecs i dels insults en anglès i en català, a partir dels quals hem establert unes generalitzacions i unes conclusions que ens han portat a elaborar una proposta sobre la traducció d'aquests recursos de la llengua.

No hem elegit els insults i els renecs a l'atzar, sinó que els hem extret d'unes sèries de televisió en llengua anglesa que nosaltres mateixes, juntament amb el nostre company Sergi Vega, vam traduir durant el semestre que vam fer l'assignatura de què us parlàvem.

Són capítols o parts de capítols de sèries tan diverses com *Gent del barri*, *Els intocables d'Elliot Ness*, *Sí*, *Primer Ministre* i *Magnum*.

Abans d'oferir-vos l'explicació exemplificada de cada sèrie en concret, caldria parlar de tot un seguit de factors condicionants, tant generals com concrets, que hem hagut de tenir molt en compte a l'hora de traduir els insults i els renecs.

El primer d'aquests factors és el *caràcter idiosincràtic* de cada llengua. Totes les llengües tenen els seus recursos lingüístics i les seves estratègies pel que fa als insults i als renecs. D'aquesta manera, cal distingir entre:

1. Els *referents* que empren.

Els insults i els renecs poden fer referència al sexe, la religió, l'escatologia, les característiques físiques i psicològiques...

Heus aquí una generalització agosarada: mentre que l'anglès quan renega tendeix a utilitzar expressions blasfemes, és a dir injurioses o ofensives contra la divinitat, en català els renecs fan referència sobretot al sexe o tenen marcades connotacions escatològiques.

2. La *frequència* d'ús.

Hi ha llengües en què els insults i els renecs —sempre dins d'uns límits— són més acceptats i utilitzats que en d'altres. Diuen que el català tendeix a fer servir a bastament tota l'ampla gamma de renecs que posseeix.

3. La *intensitat*.

Cal tenir-la molt en compte a l'hora de traduir insults i renecs forts. Pot esdevenir-se que en la llengua d'arribada aquesta intensitat resulti exagerada i l'efecte que produeixi sigui massa fort i fora de lloc. També pot passar el cas contrari, i que el resultat sigui diluït i, per tant, poc *versemblant*.

Precisament és la *versemblança* allò que hom busca en la traducció.

El segon factor important que condiciona el treball del traductor és la *política del mitjà audiovisual* per al qual treballa. Les televisions solen imposar les seves normes, els seus criteris i les seves limitacions, que el traductor ha d'acatar. Per tant, ens trobem amb un doble filtre, l'imposat pel mitjà audiovisual de partida i l'imposat pel d'arribada.

El tercer factor és una dificultat afegida i consisteix en el fet que és molt poc nítida la frontera entre allò que és insult o reneç i allò que no ho és. Pot semblar-nos un insult allò que tant sols és una expressió d'ironia despectiva, per exemple.

Per això ens hem permès de fer tot un seguit de classificacions, per tal de delimitar els insults i els renecs, tenint en compte diversos criteris.

Utilitzant un criteri de contingut, hem establert tres tipus d'insults:

- Els *ofensius*: insults punyents i injuriosos, que tenen com a únic objectiu ofendre.
- Els *ridiculitzants*: es fa un escarni de característiques físiques o psicològiques del personatge que és víctima de l'insult —sobretot defectes. Ex: “pallasso”.
- Els *afectuosos*: generalment són insults ofensius utilitzats de manera afectuosa. Ex: “bala perduda”.

Un segon criteri és el que fa referència al destinatari. Podem distingir:

- *Insults directes*: són increpacions directes i evidents, amb una clara intenció ofensiva.
- *Insults indirectes*: l'emissor no s'adreça directament a l'increpat. Ex: “només un sonat”, “les bestieses que dius”.
- *Insults de referència*: és l'al·lusió a un subjecte absent. Ex: “l'orgull masculí és patètic”.

Pel que fa tant a insults com a renecs, hem establert un tercer criteri, segons la intensitat:

- *Insults o renecs forts*: interjeccions contundents i grolleres.
- *Insults o renecs lleus*: tenen la forma atenuada, per raons diverses.

Per últim, no hem d'oblidar mai el *condicionament contextual*, és a dir, el context que envolta i emmarca l'insult o el renece. D'una banda, hi ha el context situacional: el tipus d'escenes —si són d'amor, si tenen tensió...—, allò que passa concretament en l'escena en què es diu el renece o l'insult. De l'altra, el tipus d'emissor, les característiques pròpies de qui diu l'insult o el renece: el sexe, l'edat, la classe social, l'educació, el seu paper dins la sèrie o pel·lícula... és a dir, tot allò que pot influenciar, i que fins i tot pot ser decisiu, a l'hora de triar l'insult o el renece escalcit.

Dit això, ara passarem a analitzar una mica cada sèrie que hem treballat i farem un comentari sobre els exemples d'insults i de renecs que hi hem trobat. Els resultats seran molt diversos per tal com els ambients i les situacions són molt diferents i, per tant, també ho serà el llenguatge, que evidentment s'hi adapta.

Malauradament, el poc material de què disposem no ens ha permès de fer distincions entre l'anglès britànic i l'americà, tot i que sabem positivament que ambdues variants tenen comportaments diferents a l'hora d'insultar i de renegar.

GENERALITZACIONS PER SÈRIES

Gent del barri

Atès que *Gent del barri* és una sèrie que prova de reproduir la vida quotidiana d'un barri de classe obrera de l'East End de Londres, el llenguatge dels personatges és col·loquial i, per tant, resulta força versemblant.

Com que, des del punt de vista argumental, es tracta que la manera de parlar dels personatges sembli espontània, se suposa que els insults i els renecs han d'aparèixer en certes situacions de tensió, exclamacions de sorpresa, d'enuig, etc.

Pel que hem pogut observar en el capítol que hem traduït, cada personatge de la sèrie assumeix unes característiques pròpies que es manifesten en la seva manera de parlar i de comportar-se, és a dir, són personatges amb una complexitat psicològica que estableix diferències ben clares de caràcter, comportament i llenguatge.

— *Insults*.

Així, per exemple, veiem que el personatge de la Pat destaca per la seva tendència a fer servir indiscriminadament tots els recursos ofensius de la

llengua, és a dir, insults directes i indirectes, tant ridiculitzants com ofensius. Alguns exemples il·lustratius són:

PAT: I marry Pete —who turns out to be a useless lover, a lousy husband, a cop out as a father..

Em caso amb en Pete, que resulta que és un amant inútil, un marit nefast i un desastre com a pare.

PAT: I might as well have been in bed with an eunuch for all the excitement you gave me.

Per la teva manera d'excitar-me, me'n podria haver anat al llit amb un capat.

PAT: You wouldn't dare. You're spineless. You know that.

No gosaries. No tens pebrots, ho saps prou bé.

Els altres personatges fan un ús més moderat dels insults i, per tant, el resultat no és tan marcadament ofensiu. D'entre tots els exemples hem triat el més problemàtic per analitzar-lo a continuació. Es tracta d'una afirmació d'en Darren:

DARREN: I'll sort out this hooligan.

Ja l'espavilaré, aquest brètol.

Cal tenir en compte que, en anglès, aquest mot no té tan sols connotacions esportives, sinó que qualifica el receptor de *persona que és capaç de fer males accions*. A casa nostra l'àmbit de recepció d'aquest qualificatiu ha estat principalment els mitjans de comunicació i, en concret, la premsa esportiva. Així, doncs, tot i que en català seria possible de fer servir aquest mot, en aquest cas l'elecció donaria lloc a equívocs.

— Renecs.

Els dos exemples de renecs que hem trobat reforcen més aviat la funció expressiva dels enunciat en què apareixen. El primer exemple és un reneç que hem qualificat com a fort:

A: What the hell are we doing?

B: Getting this sorted once and for all. Make her tell the truth this time...

A: Però què coi fem?

B: Enllestir això d'una vegada. Li farem dir la veritat...

La nostra traducció ha pres una forma atenuada tenint en compte el context de l'enunciat i la política lingüística del mitjà de comunicació on hauria d'aparèixer. Tanmateix, pensem que és una traducció prou adequada perquè es tracta d'una forma molt corrent en català col·loquial i que s'ajusta a la manera de parlar de moltes persones del mateix sexe, edat i condició del personatge. Veiem que hem substituït un reneç amb connotacions religioses per un que fa referència al sexe.

El segon exemple és un renecc lleu:

A: *Why didn't you say?*

B: *Why didn't you ask?*

A: *You could have blimmin' told me.*

A: Per què no m'ho deies?

B: Per què no m'ho preguntaves?

A: Ostres, m'ho podies haver dit.

La nostra traducció conserva la forma atenuada tenint en compte l'edat i la manera de comportar-se del personatge. També manté el matís blasfem de l'expressió original. Veiem, però, que en català hem hagut de desplaçar el renecc per tal que l'enunciat no resultés agramatical.

Els intocables

Aquesta sèrie recrea un període històric concret, els anys vint als Estats Units: la llei seca, el contraban de begudes alcohòliques, el gangsterisme... Tot això comporta l'existència d'un llenguatge artificial, *de lladres i serenos*, dur, agressiu, arquetípic.

Ara bé, no tenim cap referent concret d'aquest llenguatge, és una creació cinematogràfica, igual com passa amb els *westerns*. Aquest fet no deixa lloc a cap intent de semblar espontani.

També cal tenir en compte el període en què es va rodar la sèrie, els anys cinquanta: època marcada per una forta censura, que es reflectia a la televisió; també és l'època de la caça de bruixes, de la importància dels cossos policials estatals, com l'FBI. La sèrie, per tant, intenta oferir una bona imatge d'aquest centre d'investigació.

D'aquesta manera podem apreciar un cert *maniqueisme* entre personatges *bons i dolents*. L'estereotip de personatge bo és que sempre és bo, intel·ligent, ben parlat... En canvi, el del personatge dolent és que és molt dolent, barroer, inculte i mal parlat. És l'únic que es pot permetre el luxe d'insultar i de renegar. Malgrat tot, pel factor que hem esmentat abans de la censura, ens trobem que aquests personatges reneguen i insulten d'una manera molt suau, gairebé ingènua. I és aquí on es produeix la gran paradoxa de la sèrie: una paradoxa entre l'aspecte agressiu dels personatges i el llenguatge atenuat, que resulta molt fora de lloc.

La majoria dels exemples fan referència a un personatge en concret, i són de caire ridiculitzant:

— Insults.

A: *Still got that little man working for you?*

A: Encara treballa per a tu aquell homenet?

La intensitat és molt baixa, l'ofensa és mínima. L'insult és de referència.

A: *You make legal counsel sound like a dirty word.*

B: *Words aren't dirty. Only people.*

A: Fa que conseller legal sembli una mala paraula.

B: No hi ha males paraules. Només males persones.

Es tracta d'un insult indirecte irònic i força lleu (pensem que el diu en Ness).

A: *I just got off the train...*

B: *Smiley, you son of a gun!*

A: Passava per aquí i...

B: Mira-te'l, el bala perduda!

Es tracta d'un insult afectiu directe. Hem tret una mica de la intensitat que tenia en anglès per conservar el joc de paraules amb el mateix camp semàntic. Més endavant ja el compensarem.

— Renecs.

Els tres exemples que tenim fan referència a un mateix reneç, *Gee*, que és un apòcope de *Jesus*.

A: *Maybe we didn't want you to get lonely in a strange city.*

B: *Gee... Thanks*

A: És que no volíem que es trobés sol en una ciutat desconeguda.

B: *Doncs... Gràcies*

Ens hem vist obligats a eliminar tot indicatiu de reneç. En aquesta situació fins i tot un reneç lleu quedaria fora de lloc en català. Més aviat cal destacar la ironia del personatge B, un gàngster de mena.

A: *Gee, it's funny seeing this place again.*

A: *Ostres, em fa gràcia de tornar a veure aquest lloc.*

A: *You really gonna open it up again?*

B: *Yeah.*

A: *Gee, that's great.*

A: De debò que el vols tornar a obrir?

B: Sí.

A: *Ostres, que bé!*

En aquests dos casos hem optat per una traducció més literal del reneç anglès.

Sí, primer ministre (part d'un guió)

Es tracta d'una sèrie britànica que prova de parodiar els tripijocs de l'alta política i de la burocràcia londinenca. En conseqüència, el llenguatge és correcte des del punt de vista formal, però força subtil i irònic pel que fa al contingut.

Òbviament, no s'hi poden trobar gaires insults ni renecs, ja que malmetrien la versemblança de l'argument i d'uns personatges que proven de tenir bones maneres en qualsevol situació.

— Insults.

Els pocs insults que hi hem trobat —indirectes o de referència— van adreçats principalment al secretari d'estat de sanitat a causa d'una proposta que trenca amb la tradició dels mecanismes polítics britànics i estan destinats a qualificar aquesta proposta de forassenyada, així com a desprestigijs aquells que s'hi mostren a favor:

A: *Don't you think his position is admirably moral?*

B: *Moral perhaps, but extremely silly. No man in his right mind could possibly contemplate such a proposal.*

A: No creu que és una postura moralment lloable?

B: Potser sí, però és una ximpleria. Ningú que tingui dos dits de front no tindria en compte una proposta com aquesta.

A més, hi ha un altre exemple d'insult que fa referència als obrers britànics:

A: *If I were in your shoes at the Treasury I'd be much more worried about the state of the economy. Low productivity.*

B: *That's not our fault. It's the British worker: Fundamentally lazy.*

A: Mira, si jo fos tu, allà a hisenda, m'amoinaria més per la baixa productivitat econòmica.

B: No és pas culpa nostra. És que el treballador britànic és gandul en essència.

— Renecs.

Només hem trobat un exemple de renecc fort en una conversa col·loquial entre dos amics amb càrrecs polítics importants:

A: *Nevertheless he's giving away one and a half billion pounds of our money. It's unthinkable —even if they're only proposals. I had the devil of a job getting the Chancellor to oppose it.*

A: Tanmateix, això és llençar mil cinc-cents milions dels nostres diners. És inacceptable, encara que només siguin propostes. Em va costar Déu i ajut fer que el ministre s'hi oposés.

Tenint en compte el context, hem decidit de suavitzar l'expressió i de traduir-la per una que es fa servir molt en la llengua catalana col·loquial. Mantenim, però, el caire blasfem, malgrat que el renecc original va contra el diable i el renecc català no hi va.

Magnum (part d'un guió)

Aquesta sèrie és una paròdia dels estereotips de novel·la negra, i ha estat adaptada per al consum televisiu del gran públic, un sector important del qual

és format per nens. Això comporta l'ús d'un llenguatge atenuat (recordem allò que hem dit abans de la censura).

Una característica important és la diferència evident entre els dos personatges principals, en Magnum i en Higgins, diferències de caràcter, d'educació, d'origen —l'un prové dels Estats Units i l'altre és anglès; això es fa ben evident en la llengua: l'un parla l'anglès americà i l'altre l'anglès britànic.

— Insults.

A: *Ya little turkey.*

A: Coi de màquina.

Aquí és en Magnum qui parla, adreçant-se a un ordinador que no li funciona. L'insult és directe, ofensiu i l'hem adaptat en funció del context extralingüístic.

A: *This guy says he's a friend of yours.*

A: Aquest diu que és amic teu.

Es tracta d'un insult de referència, d'intensitat lleu. Encara que literalment sigui només una expressió despectiva, per les imatges i el to de l'emissor hem considerat que podia arribar a la categoria d'insult.

— Renecs.

A: *Damn!*

A: Merda!

És un reneç que diu en Magnum el moment en què s'adona que l'ordinador amb el qual treballa s'ha espatllat. L'hem adaptat, tot mantenint la intensitat, que és més o menys forta. De blasfèmia ha passat a expressió amb referent escatològic. Les raons per les quals l'hem adaptat tenen a veure amb la freqüència d'ús d'ambdós renecs en les dues llengües.

A: *Oh my God!*

B: Mare de Déu Senyor!

Aquest reneç tan lleu, que més aviat fa pensar en una jaculatòria, el diu en Higgins. Generalment l'expressió que aquest personatge fa servir en anglès és: *Oh, my Goodness!*

CONCLUSIONS

La nostra experiència en el Seminari de Traducció Especialitzada i en l'elaboració d'aquest treball ens ha permès d'arribar a les conclusions següents pel que fa a la traducció d'insults i de renecs:

1. El context de l'insult o del reneç és molt important a l'hora de trobar una traducció adequada. Per context entenem tant el context *immediat*, és a dir, l'enunciat o el discurs on apareix l'insult o el reneç, com el context *general*, que és el conjunt de característiques que defineixen la sèrie o la pel·lícula.

Els insults i els reneços formen part de la llengua anglesa i de la llengua catalana i creiem que, com a elements de la llengua, flueixen de manera natural, amb major o menor intensitat i freqüència i com a resposta a diferents estímuls, cosa que les sèries de televisió proven de reproduir de la manera més versemblant possible.

Així, doncs, no hem de traduir insults o reneços fora de context. I, encara que sembli obvi, ens agradaria de palesar que, per bé que es poden fer reculls terminològics o glossaris d'insults i reneços en l'una i en l'altra llengua, i fins i tot estudis comparatius, no podríem fer-los servir com a recurs sistemàtic de traducció, sinó més aviat com a ajut o, en tot cas, com a orientació.

2. Tot insistint en el punt de la *versemblança*, voldríem recalcar que, com ja hem dit abans, els insults i els reneços formen part de la llengua oral en la vida quotidiana anglesa i catalana, i, en conseqüència, en les sèries de televisió apareixen en els diàlegs dels personatges. Per tant, l'espectador ha de tenir la mateixa impressió de naturalitat i d'espontaneïtat en la llengua de partida que en la llengua d'arribada. Dit d'una altra manera, i tenint en compte que l'objectiu de les sèries de televisió és l'entreteniment, cal aconseguir que en la traducció no hi hagi res que recordi a l'espectador de la llengua d'arribada que allò que sent és una traducció.
3. I això ens duu a un tercer i últim punt, que és una reflexió sobre quins són els *recursos* de què disposa el traductor per a aconseguir una traducció adequada d'insults i de reneços:
 - *adaptació* dels insults i dels reneços de la llengua de partida a insults i a reneços genuïns de la llengua d'arribada i també, evidentment, al context cultural d'arribada.
 - *supressió, desplaçament o transformació d'insults i reneços*, quan el fet de conservar-los dins l'enunciat o de conservar-ne l'ordre ens dona un resultat forçat o agramatical. En tot cas, sempre caldrà provar de compensar la traducció de la manera més adequada si és que hem hagut de fer molts canvis amb les falques d'insults i de reneços.
 - *adequació del to i del registre* d'insults i de reneços en la llengua d'arribada. Si la nostra traducció endureix o suavitzava injustificadament la versió original pel que fa als insults i els reneços, en traïm el sentit i n'afectem negativament la versemblança.